

เค้าโครงของวิวัฒนาการและการกำหนดอายุจิตรกรรมไทยโบราณ ได้รับ การพิจารณาแล้วจากกลุ่มท่านผู้บุกเบิก คือศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้ล่วงลับไปแล้ว งานชิ้นสำคัญของท่านคือบทความเรื่อง "วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย" (พ.ศ. ๒๕๐๒) และท่านได้ร่วมวิจัยในกลุ่มทำงานของท่าน ซึ่งมีอาจารย์เพื่อ นริพิทักษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เขียน ยิ้มศิริ (ท่านหลังถึงแก่กรรมแล้ว) ในหนังสือเรื่อง "จิตร กรรมฝาผนังสกุลช่างนนทบุรี" ยังมีหนังสือบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปกรรมรวมทั้งจิตร กรรมสมัยอยุธยาที่สำคัญเขียนโดยอาจารย์ น. ๗ ปากน้ำ และล่าสุดคือหนังสือเรื่อง Thai Painting (1976) ของศาสตราจารย์ จอง บวสเชอติเย หนังสือที่กล่าวถึง เหล่านี้และรวมทั้งที่ไม่อาจกล่าวถึงได้หมดในที่นี้ ได้เป็นแนวทางในการศึกษาจิตรกรรม สมัยอยุธยาในครั้งนี้

การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์-โบราณคดี ย่อมมีข้อคิดเห็นแตกต่างกันไปบ้างด้วยเหตุจากการพบข้อมูลใหม่ ๆ หรือการพิจารณาข้อมูลด้วยแนวคิดและวิธีการ ที่ต่างกันจากเค้าโครงที่กลุ่มท่านผู้ริเริ่มได้จัดทำไว้ได้ก่อให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างออกไป ในการศึกษารุ่นนี้ โดยเฉพาะการแปลความหมายในภาพเขียน ซึ่งพิจารณาควบคู่กับรูปแบบขององค์ประกอบภาพ

~~เรื่องราวที่นิยมเขียนในจิตรกรรมสมัยอยุธยาประกอบด้วยลักษณะขององค์ประกอบภาพ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ช่างเขียนเขียนภาพจากเรื่องราวที่ปรากฏในหนังสือคัมภีร์หรือวรรณกรรมทางศาสนา การออกแบบองค์ประกอบภาพย่อมขึ้นอยู่กับเนื้อหาตามเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในหนังสืออันศักดิ์สิทธิ์นั้น เรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นพุทธวงศ์ พุทธประวัติ ชาดก หรือไครภูมิ อาจได้รับการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในรายละเอียด เพราะการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่หลักใหญ่ ๆ ที่เป็นแกนสำคัญ ย่อมเป็นเส้นตรงเส้นเค็มเสมอ เนื้อเรื่องทางพุทธศาสนาเหล่านี้ เป็นเรื่องราวที่เน้นพุทธบารมี โดยแฝงคติธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนา แต่ละเรื่องได้รับการเลือกสรรค มาใช้เป็นหัวข้อในการเขียนภาพจิตรกรรม ตามความนิยมของยุคสมัย จากข้อคิดดังกล่าวข้างต้นนี้เราจึงสามารถแบ่งจิตรกรรมของสมัยอยุธยาออกได้เป็น ๓ กลุ่ม ตามเรื่องราว และการออกแบบองค์ประกอบภาพ~~

ในขณะที่รูปแบบของปฏิมากรรมและสถาปัตยกรรมของสมัยอยุธยาในระยะแรกก็เกี่ยวข้องกับรูปแบบที่สืบเนื่องมาจากศิลปะเขมร (ซึ่งรวมถึงศิลปะลพบุรี) แทรกรูปแบบและเนื้อหาที่ปรากฏในภาพเขียนสมัยแรกตั้งกรุงศรีอยุธยา ก็มีแหล่งบันทึกใจจากแห่งอื่นซึ่งคงมีอิทธิพลศาสนาที่มาจากลังกาเพียงแห่งเดียว แหล่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามคือแนวคิดที่มาจากเมืองมอญทางตอนใต้ของพม่า ซึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับเมืองสุโขทัยทางคาบประวัติกาศตรทั้งปรากฏในจารึกบางหลักที่สุโขทัย และเอกสารจากทางลานนา

กรุงศรีอยุธยาอาจรับพุทธศาสนาจากพม่าหรือลังกาโดยตรง หรือผ่านทางสุโขทัย อันนี้ยังเป็นปัญหาที่ควรศึกษากันต่อไป อย่างไรก็ตามเราได้พบหลักฐานทางค่านรูปแบบศิลปกรรมบางอย่างของอยุธยาในระยะแรก และโดยเฉพาะจิตรกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตรกรรมที่สุโขทัยและที่พม่า

นาเสียดายที่เรายังไม่สามารถศึกษาและนำตัวอย่างภาพเขียนในแนวคิดเดียวกันจากลังกา ซึ่งน่าจะมียุมาแสดงได้ในที่นี้ นับเป็นข้อจำกัดทางค่านขมมูลจากภายนอกอันหนึ่ง อันเป็นอุปสรรคสำคัญในการศึกษาแหล่งความบันทึกใจของจิตรกรรมสมัยอยุธยาในระยะแรกเริ่มให้ชัดเจนอย่างน่าพอใจ นอกจากนี้ตัวอย่างที่จำเป็นต่อการพิจารณาเปรียบเทียบเชิงวิวัฒนาการอันเป็นขมมูลภายในประเทศ ซึ่งมีตัวอย่างเหลืออยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพชำรุด บางแห่งลบเลือนยากแก่การศึกษา และยากต่อการนำมาใช้ประโยชน์ เราจึงพิจารณาคัดเลือกเฉพาะที่ให้ความกระจ่างตามสมควร

อนึ่ง ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าเราจะใช้วิธีศึกษาความหมายของเรื่องราวควบคู่กับศึกษาองค์ประกอบภาพ เพื่อติดตามวิวัฒนาการสำหรับการจัดกลุ่มและกำหนดอายุวิธีการนี้ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เมื่อนำมาใช้พิจารณาจิตรกรรมชนิดอื่น ๆ เช่น จิตรกรรมบนแผ่นผ้า กุลาयरคหน้า หรือจิตรกรรมเพื่อการประดับในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งมีเนื้อที่สำหรับเขียนภาพ เรื่องราวที่เขียนและการใช้งานแตกต่างกัน จำเป็นต้องใช้วิธีการอื่นที่เหมาะสมกว่า ดังนั้น จะไม่กล่าวเน้นในงานวิจัยนี้ อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาเรื่องจิตรกรรมสมัยอยุธยา (จิตรกรรมฝาผนัง) สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาจิตรกรรมชนิดอื่น ๆ ของสมัยอยุธยาให้สะดวกยิ่งขึ้น